

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษานี้เป็นการศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวน้อย หกเดือนในสตรีอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม เป็นการศึกษาเชิงบรรยาย (Descriptive Research) เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล การรับรู้ประโยชน์ การรับรู้อุปสรรค แรงสนับสนุนทางสังคมและการได้รับข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล การรับรู้ประโยชน์ การรับรู้อุปสรรค แรงสนับสนุนทางสังคมและการได้รับข้อมูลข่าวสาร กับ การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวน้อย หกเดือน ในสตรีที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่อายุ 6 เดือน ถึง 1 ปี ที่มารับบริการที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ที่อาศัยอยู่ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) คำนวณหาขนาดตัวอย่างได้จำนวน 110 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ และตรวจสอบการใช้เครื่องมือโดยนำไปทดลองใช้กับสตรีที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในเขตอำเภอใกล้เคียง จำนวน 30 คน หาค่าความเที่ยงของข้อมูลโดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาร์ช (Cronbach's Alpha) ได้ค่าความเที่ยงของเครื่องมือการรับรู้ประโยชน์ เท่ากับ 0.833 การรับรู้อุปสรรค เท่ากับ 0.774 แรงสนับสนุนทางสังคม เท่ากับ 0.732 และการได้รับข้อมูลข่าวสาร เท่ากับ 0.857 หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว นำข้อมูลมาตรวจสอบความครบถ้วน แล้ววิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และหาความสัมพันธ์ด้วยสถิติไคสแควร์และสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สรุปผลการศึกษาดังนี้

สรุปผลการศึกษา

1. ปัจจัยส่วนบุคคล พบว่าสตรีมีอายุเฉลี่ย 28.6 ปี มีกลุ่มอายุ 25-29 ปี ร้อยละ 27.3 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมร้อยละ 23.6 จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 34.5 รายได้ครอบครัวเฉลี่ยต่อเดือนส่วนใหญ่พอใช้ ร้อยละ 63.6 และมีประสบการณ์ในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ร้อยละ 62.7
2. การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ พบว่าสตรีส่วนใหญ่มีการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวน้อยกว่า 6 เดือน ร้อยละ 71.8 และเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวน้อย 6 เดือน ร้อยละ 28.2

3. ปัจจัยของการรับรู้ประโยชน์ของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวน้อยหกเดือน พบว่าสตรีส่วนใหญ่รับรู้ประโยชน์ของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในระดับมาก ร้อยละ 77.3 ระดับปานกลาง ร้อยละ 22.7 โดยมีการรับรู้ประโยชน์ของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มากที่สุดในเรื่อง นมแม่สะดวกไม่ต้องเตรียมขวดหรือน้ำร้อน ร้อยละ 99.1 รองลงมา นมแม่สร้างภูมิคุ้มกันโรค ร้อยละ 99 นมแม่มีสารอาหารมากกว่านมผสม ร้อยละ 97.3 นมแม่ย่อยง่ายกว่านมผสม ร้อยละ 95.4 การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ทำให้เกิดความรู้สึกรักภาคภูมิใจ ร้อยละ 94.6 การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยังประหยัดค่าใช้จ่ายในครอบครัว ร้อยละ 93.6 การที่ลูกได้กินนมแม่อย่างเดียวจะช่วยให้ลูกมีการเจริญเติบโตแข็งแรงพัฒนาการสมวัย ร้อยละ 90.0 การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ไม่ต้องมีจุกนม ขวดนม กระป๋องใส่นม ทำให้เกิดขยะต่อสิ่งแวดล้อม ร้อยละ 88.2 นำนมแม่สามารถเก็บไว้ได้ ร้อยละ 88.1 การที่ลูกได้กินนมแม่อย่างเดียวทำให้เกิดความรัก ความผูกพันระหว่างแม่กับลูก ร้อยละ 87.3 และการที่ลูกได้กินนมแม่อย่างเดียวจะทำให้ลูกฉลาดขึ้น ร้อยละ 85.5

4. ปัจจัยของการรับรู้อุปสรรคของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวน้อยหกเดือน พบว่าสตรีส่วนใหญ่รับรู้อุปสรรคการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 70.0 ระดับน้อย ร้อยละ 22.7 โดยมีการรับรู้อุปสรรคของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มากที่สุด ในเรื่อง การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เป็นสิ่งที่ยากสำหรับท่าน ร้อยละ 77.2 ท่านรู้สึกเจ็บหัวนมขณะให้ ลูกคุณนมจึงไม่ชอบเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ร้อยละ 73.6 การให้นมในที่สาธารณะเป็นเรื่องน่าอับอาย ร้อยละ 70.9 การคุณนมบ่อยไม่เป็นเวลาทำให้รู้สึกไม่เป็นอิสระ ร้อยละ 70.0 นมผสมมีสารอาหารเทียบเท่านมแม่ ร้อยละ 68.2 การบีบน้ำนมเก็บไว้ให้นมลูกเป็นการเสียเวลาและยุ่งยาก ในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การเลี้ยงลูกด้วยนมผสมมีความง่ายสะดวกกว่าการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ร้อยละ 63.7 การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ทำให้เสียเวลาทำธุระอื่น ร้อยละ 63.6

5. ปัจจัยของแรงสนับสนุนทางสังคมของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวน้อยหกเดือน พบว่าสตรีส่วนใหญ่ได้รับแรงสนับสนุนทางสังคมในระดับปานกลาง ร้อยละ 53.6 ระดับมาก ร้อยละ 43.6 โดยได้รับแรงสนับสนุนทางสังคมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มากที่สุดในเรื่อง การได้รับความช่วยเหลือ แนะนำ และสนับสนุน ให้เลี้ยงลูกด้วยนมแม่จากคนรอบข้างทำให้ท่านมีกำลังใจในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวน้อย 6 เดือน ร้อยละ 78.1 จากเพื่อนบ้าน ร้อยละ 76.3 การได้รับคำชมเชยยกย่อง ร้อยละ 74.6 จากสามี ร้อยละ 72.7

6. ปัจจัยของการได้รับข้อมูลข่าวสารของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวน้อยหกเดือน พบว่าสตรีส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารในระดับปานกลาง ร้อยละ 58.2 ระดับน้อย ร้อยละ 34.5 โดยได้รับข้อมูลข่าวสารของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มากที่สุดจากแพทย์/พยาบาล ร้อยละ 72.8

7. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล กับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยังน้อย หกเดือนในสตรี พบว่าปัจจัยส่วนบุคคล ด้านการมีในเรื่องเคยมีประสบการณ์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ มีความสัมพันธ์กับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยังน้อยหกเดือน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P\text{-value} < 0.05$) ($p = 0.008$)

8. ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ประโยชน์กับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยังน้อย หกเดือนในสตรี พบว่าการรับรู้ประโยชน์ มีความสัมพันธ์กับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยัง น้อยหกเดือน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P\text{-value} < 0.05$) โดยมีความสัมพันธ์กับการรับรู้ประโยชน์ ในเรื่องการไม่ต้องมีลูกนม ขวดนม กระป๋องนมทำให้ไม่เกิดขยะต่อสิ่งแวดล้อม ($p = 0.008$) และ การให้ลูกกินนมแม่อย่างเดียวนะยะ 6 เดือนแรกหลังคลอดช่วยคุมกำเนิดได้ ($p = 0.027$)

9. ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้อุปสรรค กับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยังน้อย หกเดือนในสตรี พบว่าไม่มีความสัมพันธ์

10. ความสัมพันธ์ระหว่างแรงสนับสนุนทางสังคม กับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว อย่างน้อยหกเดือนในสตรี พบว่าแรงสนับสนุนทางสังคม มีความสัมพันธ์กับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ อย่างเดียวยังน้อยหกเดือน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P\text{-value} < 0.05$) โดยมีความสัมพันธ์กับแรง สนับสนุนทางสังคมในเรื่องการได้รับสิ่งตอบแทนหรือรางวัลในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ($p = 0.047$)

11. ความสัมพันธ์ระหว่างการได้รับข้อมูลข่าวสาร กับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว อย่างน้อยหกเดือนในสตรี พบว่าการได้รับข้อมูลข่าวสารมีความสัมพันธ์กับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ อย่างเดียวยังน้อยหกเดือน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P\text{-value} < 0.05$) โดยมีความสัมพันธ์กับ การได้รับข้อมูลข่าวสารในเรื่องการได้รับข้อมูลข่าวสารทางหนังสือพิมพ์ ($p = 0.024$)

อภิปรายผลการศึกษา

1. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยังน้อย หกเดือนในสตรี พบว่า (รายชื่อ) ประสบการณ์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ในสตรีมีความสัมพันธ์กับการ เลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยังน้อยหกเดือน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$) โดยสตรีที่ เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ที่เคยมีประสบการณ์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่จะเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยห หกเดือนมากกว่าสตรีที่ไม่เคยมีประสบการณ์ สอดคล้องกับการศึกษาของ สุนันทา พรหมอุทัย และคณะ (2552) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวนาน 6 เดือน โรงพยาบาลสวรรค์ประชารักษ์ พบว่า การมีประสบการณ์ในการเลี้ยงลูกมาก่อน มีแนวโน้มเพิ่ม โอกาสสำเร็จของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ 6 เดือน และเพนเดอร์ (2006) ได้เสนอลักษณะเฉพาะ

และประสบการณ์ของบุคคล ซึ่งเป็นมโนทัศน์ย่อย คือ พฤติกรรมที่เกี่ยวข้อง และปัจจัยส่วนบุคคล มีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมสุขภาพบางพฤติกรรมหรือในบางกลุ่มเท่านั้น

2. ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ประโยชน์กับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยังน้อย หกเดือนในสตรี พบว่า (รายชื่อ) การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ไม่ต้องมีฉุกเฉิน ขาดนม กระป๋องใส่นมทำให้ไม่เกิดขยะต่อสิ่งแวดล้อมและการให้ลูกกินนมแม่อย่างเดียวยังน้อยในระยะเวลา 6 เดือนแรกหลังคลอดช่วยคุมกำเนิดได้มหาศาล มีความสัมพันธ์กับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยังน้อย หกเดือนในสตรีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P\text{-value} < 0.05$) โดยสตรีที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ครบหกเดือน มีการรับรู้ประโยชน์ในเรื่องประหยัดค่าใช้จ่าย น้ำนมแม่เป็นทรัพยากรที่ไม่ต้องลงทุน ตลอดจนประหยัดทรัพยากรธรรมชาติด้วย สอดคล้องกับสำหรับ จิตตินันท์, วีระพงษ์ ถัทรานนท์, ศิราภรณ์ ศวัสศิริ (2546) และการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ช่วยคุมกำเนิด ถ้าแม่ให้นมลูกเต็มที่จะป้องกันการตั้งครรภ์ได้ประมาณ 7 เดือน ซึ่งเป็นการวางแผนครอบครัวตามธรรมชาติ (WHO, 2001) จากการศึกษาของราตรี ธนศิลป์ (2551) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้และทัศนคติกับบทบาทการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของสมาชิกชมรมสายใยรักแห่งครอบครัวศูนย์อนามัยที่ 6 ขอนแก่น พบว่า การรับรู้ด้านประโยชน์การส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มีความสัมพันธ์กับบทบาทการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ตั้งแต่แรกเกิด- 6 เดือน และสอดคล้องกับการศึกษาของเพนเดอร์ (2006) พบว่าการรับรู้ประโยชน์ของการปฏิบัติพฤติกรรมมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งเป็นความเชื่อของบุคคลโดยคาดหวังประโยชน์ที่จะได้รับภายหลังการปฏิบัติพฤติกรรมสุขภาพนั้น

3. ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้อุปสรรคกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยังน้อย หกเดือนในสตรี พบว่ามีความสัมพันธ์ในทางลบกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยังน้อย หกเดือนในสตรี และมีการรับรู้อุปสรรคระดับมาก โดยเฉพาะการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เป็นสิ่งที่ยาก การให้นมแม่ในที่สาธารณะเป็นเรื่องน่าอับอาย รู้สึกเจ็บหัวนมขณะให้ลูกดูดจึงไม่ชอบเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ นมผสมมีสารอาหารเทียบเท่านมแม่ ซึ่งจากการศึกษาครั้งนี้พบว่า การรับรู้อุปสรรคการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มีความสัมพันธ์เชิงลบกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยังน้อย หกเดือนในสตรี ซึ่งเป็นตามทฤษฎีของเพนเดอร์ที่กล่าวว่าการรับรู้อุปสรรคของการปฏิบัติพฤติกรรมนั้น มีผลต่อการปฏิบัติพฤติกรรมนั้น โดยมีผลต่อความตั้งใจที่จะปฏิบัติพฤติกรรมและมีผลต่อแรงจูงใจของบุคคลให้หลีกเลี่ยงที่จะปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งแตกต่างจากการศึกษาของ วรรณวิมล วิเชียรฉาย และคณะ (2549) ที่พบว่า การรับรู้อุปสรรคการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยังน้อย หกเดือน

4. ความสัมพันธ์ระหว่างแรงสนับสนุนทางสังคมกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยังน้อยหกลเดือนในสตรี พบว่าการได้รับสิ่งตอบแทนหรือของรางวัล มีความสัมพันธ์กับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยังน้อยหกลเดือน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P\text{-value} < 0.05$) โดยสตรีที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ครบหกลเดือน ได้รับแรงสนับสนุนทางสังคม เป็นการได้รับกำลังใจว่าเป็นผู้ทรงคุณค่า ได้รับการยกย่องและชื่นชม ที่สามารถแสดงบทบาททางสังคม เป็นที่ยอมรับของสมาชิกในครอบครัวและสังคม (Weiss Diamond และ Jones, 1978) จากการศึกษาของ ไสววรรณ ไผ่ประเสริฐ และคณะ (2548) การศึกษาประสิทธิผล ของการบูรณาการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ต่ออัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวนาน 6 เดือน ในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ นครสวรรค์ การให้คำปรึกษาแนะนำการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และการแก้ไขปัญหาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่แบบบูรณาการทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่องเชื่อมโยง ตลอดทุกระยะ ตั้งแต่ฝากครรภ์จนหลังคลอด 6 เดือน มีแนวโน้มเพิ่มผลสำเร็จการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และสอดคล้องกับการศึกษาของ จำพร วงษ์ทรัพย์ทวี (2554) ปัจจัยที่มีอิทธิพล ต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในครอบครัวที่มีบุตรอายุ 6 เดือน ในจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงอย่างเดียวในระยะเวลา 6 เดือนหลังคลอด ได้แก่ ความเชื่อของมารดาและบิดา เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และการสนับสนุนทางสังคมของครอบครัว

5. ความสัมพันธ์ระหว่างการได้รับข้อมูลข่าวสารกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยังน้อยหกลเดือนในสตรี พบว่า (รายชื่อ) ได้รับข้อมูลข่าวสารจากหนังสือพิมพ์มีความสัมพันธ์กับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยังน้อยหกลเดือนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P\text{-value} < 0.05$) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ วรรณวิมล วิเชียรฉาย ทิพวรรณ ลิ้มประไพพงษ์ และ จันทมาศ เสาวรส (2549) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวนาน 6 เดือนหลังคลอด ของหญิงตั้งครรภ์ที่มาฝากครรภ์ ณ โรงพยาบาลพระปกเกล้า พบว่า การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ มีความสัมพันธ์กับความตั้งใจในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวนาน 6 เดือนหลังคลอดของหญิงตั้งครรภ์ และสอดคล้องกับการศึกษาของ จิรา ขอบคุณ, ภัทรภร สฤษขสมบัติ และนฤมล ชูริรัง (2552) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยังครบ 6 เดือน ในมารดาหลังคลอด พบว่ามีปัจจัยที่มีผลต่อระยะเวลาในเวลาในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงอย่างเดียวครบ 6 เดือน ได้แก่ การให้ลูกได้ดูดนมภายใน 30 นาทีหลังคลอด ปัจจัยด้านการรับรู้ของมารดาเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และปัจจัยด้านการได้รับแรงสนับสนุนทางสังคม ด้านการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้ จากการศึกษาพบว่าสตรีที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวน้อย 6 เดือนในสตรี อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม พบว่า

1.1 ปัจจัยส่วนบุคคล ด้านประสบการณ์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เนื่องจากการได้รับรู้ถึงประโยชน์ ตระหนักถึงคุณค่าของนมแม่ที่มีต่อลูก ทำให้สตรีมีแนวโน้มตั้งใจที่จะเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ครบ 6 เดือนมากขึ้น ควรส่งเสริมให้สตรีที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ครบ 6 เดือน สามารถถ่ายทอดประสบการณ์ แนะนำ และแก้ไขปัญหาระหว่างการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในชุมชน

1.2 การรับรู้ประโยชน์ ด้านการประหยัดค่าใช้จ่าย ประหยัดทรัพยากรธรรมชาติ และการให้ลูกกินนมแม่อย่างเดียวนะยะ 6 เดือนแรกหลังคลอดช่วยคุณแม่กำเนิดได้ ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรให้ความสำคัญกับการณรงค์ การสร้างความตระหนักรู้ถึงประโยชน์ของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

1.3 แรงสนับสนุนทางสังคม ยังเป็นเหตุผลที่ทำให้ส่งเสริม สนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวนครบ 6 เดือน ได้แก่ การสร้างแรงจูงใจด้วยการให้สิ่งตอบแทนหรือรางวัลแก่สตรีในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ครบ 6 เดือน

1.4 ควรเพิ่มช่องทางในการให้ความรู้เรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่โดยผ่านสื่อทางหนังสือพิมพ์เพิ่มมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาคำแนะนำเรื่องความรู้และปฏิบัติการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ จากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ตั้งแต่เริ่มเข้ารับฝากครรภ์ ได้รับการสาธิตจากสตรีที่มีประสบการณ์การเลี้ยงลูกให้หญิงตั้งครรภ์ สามี ในขณะที่หลังคลอดที่อยู่โรงพยาบาล เจ้าหน้าที่สาธารณสุขแนะนำ ฝึกการปฏิบัติขณะที่แม่ไม่ได้อยู่ด้วย การบีบ การเก็บการรักษาน้ำนม แก่แม่ สามี และญาติ ตลอดจนแก้ไขปัญหาในระหว่างเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และเมื่อออกจากโรงพยาบาล มีการติดตามเยี่ยมที่บ้าน หรือมีการติดต่อสอบถามทางโทรศัพท์จากเจ้าหน้าที่ร่วมกับอสม. ซึ่งจะสะดวกในการรับบริการเมื่อพบปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนสร้างกำลังใจ แรงสนับสนุนต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่จนครบ 6 เดือน